

Poština plačana v gotovini

Cena 2 Din

DRAMA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1931/32

Kralj na Betajnovi

Premijera 26. septembra 1931

IZHAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK: FR. LIPAH

*Novosti za damske
plašče pravkar došle!*

**A. & E. Skabernè
Ljubljana**

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 26. septembra 1931

Ciril Debevec:

Cankar: Kralj na Betajnovi

(Bežna koncepcija za režijsko ogrodje.)

I. — Betajnova jeseni. Pozno in pusto popoldne. V gostilni, v izbah, v sobah Jožefa Kantorja ni nič preveč prijetno, nič kaj prijazno. Ljudje so bledi, mračni in molčeči. Tiho in čudno strašno je — kakor v mrtvašnici. Nekaj neznanega tišči, nekaj neznanega pritiska k tlom kot mora. Nekaj prekletega je v hiši. Raz stene, raz obraze strmijo plaho grde sanje... Umor, zločin je v zraku. Duh mrtvega Martina Kantorja ne da miru...

Kot lovski pes prodira, grebe v to gnezdo zla, krivic in groze, v navidezno zatišje, v pobeljeno grobovje študent in potepuh Maks Krnec... On sluti umor, zdaj išče še storilca. Trpko in jedko padajo njegovi kruti očitki na ubogo Franckino srce. Zgoraj pa igra sirota Ninica, osamela hčerka, svoj žalostni nočno... Maks pa že voha in stika za morivcem... V glavi mu kljuje misel... Bernot, Franckin uradni zaročenec, napeto ozračje malo razrahlja. Za čas zavlada mir in zadovoljnost... pa ga nemirni Maks natakne in razkači... Prvi sadovi Maksovega duha: Francka je v hipu z Nino proti Francu... Nemirna vest se oglašča, solidna filistroznost izgublja... Splaši jih Hana... naglo, tiho... prostor se izprazni... bliža se oče: Jožef Kantor.

Širok, težak in jasen seda mogočni kralj za mizo. Pohleven in prijazen priseda župnik z njim. Tam sila in oblast — tu odvisnost in krotkost. Gladko jima teče govor — prigrizek, vino ju krepča — Kantor dajè, nastavlja, namiguje — župnik, ves srečen koritari, obljublja, blažen zatrjuje, se ganjen zahvaljuje... Župnik se je prodal za hlev. Odslej je tudi on v kraljevi službi. Sijaj kupčije skali le za trenutek župnikova opazka, da je tudi on že slišal čudne govornice... Kantor se zdrzne... nič ni... vse so le govornice brez vsebine... V razgovor pa strašijo žrtve: zdaj tu, zdaj tam, na levi Krnec, zadaj Nina... blede, prestrašeni obrazi... župnik se ne počuti dobro, poslavlja se in v družbi Kantorja odhaja.

Počasi se mrači. Tema, razgovor s Francko, pogled na strtega očeta in deloma tudi vino — vse to poganja Maksu misel v glavi, da kljuje vedno huje. Maks mozga, grize, ljuto vrta... žrtev ne da miru... storjen je sklep: razkrinkal bo morivea. Kantor je umoril svojega bratranca... Maks bo pokazal očetu, kako ga je zadavil... Ko Kantor vstopi, mu trešči Maks v obraz: »Morivec!«... Kantor je kakor ustreljen: nenadni udarec mu je ohromel jasno zavest in voljo. Slepo in brez moči izvršuje Maksove ukaze. Šele ko Krnec v grozi zakriči, priskoči Maks in Kantorja zbudi nazaj v zavest... Planile in zgrozile so se žrtve, v neznanem strahu so zatrepetali in okameneli obrazi... Maks pa jih potolaži: »Sanje!« ter se z očetom odpravi...

Kantor ostane sam. Prepaden, odrevenel se zdaj šele zave... Moči ga zapuste, mogotec klecne... Morivec je razgabljen in zadet... V hrupnem borenju s svojim otrokom beži s predrtim smehom pred popadljivo grozo.

II. — Pri Kantorju so gostje. Kantor, Francka in Nina — vsi so v pričakovanju Maksa. Kantor — da se v zadevi z njim na samem zgovori, Francka in Nina, da ju obedve reši iz ječe. Bernotovi naporu so pri Francki brezupno izgubljeni... Kantor pa oprezno tiplje in izprašuje, tuhta in kuje svoj naklep: če z Maksom ne doseže uspeha... za vsak slučaj... v kolu stoji Francova lovska puška... Za novo žrtev: delavka Lužarica, mater šesterih lačnih in raztrganih otrok, ki jim je vrgel upornega očeta iz službe, Kantor zdaj nima časa... Puška se je zapicila v mozeg in mu ne gre več iz glave... Nemiren hodi, blodi in pričakuje Maksa in z Maksom odločitve... Maks je prišel, prišel, da se še poslovijo... od Nine. Francki se mora odpovedati, ker mu poštenje življenja z njo ne dovoljuje. Cena zanjo bi bila presramotna, torbe na ustih ne prenese... Sočutje in ljubezen do ubogega, do smrti izmučenega dekleta, neskončna vdanost dragega dekleta — vse to je vzrok, da v Maksu vzvalovi za hip misel na skupni beg... Pa vstopi Kantor — in preseka občutje. Moža ostaneta sama... vsebina se napne v vrhunce.

Borca se srečata v areni: dvoje natur, dvoje načel, dvoje svetov trči tu drugi ob drugega. Tamkaj mogočni kralj, priznana oblast — tukaj izgubljen študent, brezpraven potepin; tamkaj mogočnik, bogataš — tukaj upornik, siromak; tamkaj zločinec in morivec — tu preganjavec, poštenjak; tamkaj brutalna, samozavestna moč gospostva, denarja in javnega ugleda — tu besna, tudi na smrt pripravljena energija iskatelja resnice, pravice, buditelja poštenja in vesti. Kantor začinja zlepa, Maks se ne uda... Kantor privije, Maks odbije... Kantor napne, Maks sproži... zdaj pa se Kantor hipoma sprevrže, s ciničnim roganjem se okrene in brez sramu in brez strahu pokaže prvič jasno svoj pravi kantorski, svoj satanski

obraz: Kantor mora naprej. Če mu je kaj na poti, brcne stran. In če polena ne prelomi, mora pač vzeti sekiro. Premislite si prosim!... Maks pa je že prevdaril. On je s svetom opravil. On gre do konca. Kantor se mu zagabi, obrne mu hrbet.

»Ničesar več?«

»Ničesar.«

Boj je končan. Maks se poslavlja od Nine: »Meni je zdajle tako slabo... in tako strah me je... Kot da mi je nekdo zaklical iz groba... Kakor je zakričalo takrat, Ninica... tako bom zakričal jaz... morda še nocoj...« In Maks se posloví — za vedno.

Vsi ū tožeči, drhtavi, iskreni in brezupni, prežavi in udarni dialogi se odigravajo vsi s pritajenimi glasovi v polmraku luči zasenčene svetilke in medlih žarkov mesečine in le v prehodih moti glasno govorjenje vesele družbe, ki se zabava v sobi pri večerji...

Ta družba se zdaj hrupno posloví in hiša je spet tiha, pusta, kakor izumrla. Vendar — žrtev ne da miru — v stenah je strah in v srcih strah... Nina ne more spati in Francka ne in mali Francelj tudi ne... Nina ima privide... groza narašča... strah davi vse... v daljavi počí strel... Hana se grudi v nemi grozi... otroci molijo, ječijo... otrpli od strahu... Na pragu se pojavi Kantor, blodeč in kakor v sanjah tavajoč... Ko uzre otroke, ženo, se zgrozi... Nihče ne sme nič vedeti, vse zatreti... vsem se je bledlo... »Stran!«...

In spet je sam. Grozoten in širok. Zamaje se, ne more več. Umor ga je utrudil. Na stol omahne in udari s čelom težko ob trdi mizni rob...

III. — Nedelja je. Maše bo kmalu konec. Povabljeni so župnik in ž njim nekoliko volivcev, da bodo vedeli kaj volijo in koga. Tako lepo si je pripravil Kantor... Zdaj pa, zdaj, ko je najmanj treba, zdaj mu pojemajo moči. On tava, blodi, in kamor stopi, mu zmanjkuje tal. Doma ni več obstanka... vse se obrača od njega... Nina je odšla, Hana se ga izogiba, Francka se mu umika, otroka jokata in uhajata pred njim. V hiši je še bolj prazno in še bolj mrtvo kakor prej. Zločini so težki, grehi tiščijo k tlom, Kantor, mogočni Kantor omahuje, in prosi, moléduje za pomoč... In ko mu še Lužarica prekolne hišo in ko ga Hana z vso pretresljivo iksrenostjo trpeče žene prosi, da naj gre v cerkev in razodené greh — tedaj se Kantorju nenadoma preobrazi svet, nenadno mu je v duši tako čudno sladko in topló in... Kantor, mogočni kralj, zločinec in morivec, nastopa pot pokore... In brez odloga izjavi zdaj sodniku, da je on sam, Kantor, umoril Maksa Krneca. Sodnik pa se mu roga, se smeje, se jezi... razlaga mu in dokazuje... skratka: ne da si niti malo blizu in noče o tem od daleč niti slišati, ker

to nikakor in na noben način ne more in sploh ne more biti mogoče, da bi bil Kantor, Kantor! koga umoril... Kantor prisluhne: »Kako, povedal sem, pa nočejo verjeti? Jaz sem se hotel izpovedati, hotel se spokoriti, pa mi sami ne dajo, sami mi nočejo verjeti?«

In zdaj se izvrši v njem najstrašnejši preobrat: Kantor začuti pod vplivom sodnikovega ravnanja v sebi spet svojo staro kri, začuti, da se mu znova vrača moč, v njem se zbudi spet zver, oblastnik in tiran. Kaj vraga, kaj ga briga! Saj je imel dobro voljo, saj se je hotel spokoriti — če pa sami ne marajo verjeti?! Dobro, pa naj ga imajo, kakor ga hočejo imeti! Kar si zaslužijo, to naj tudi imajo!... Kantor je okreval, mogočnik se je našel in zavel...

Maše je konec, župnik, volivci se zbero. Kantor nataka — zdravega vinca, začenja, razvija jim svoj govor... Toda — že spet ga motijo žrtve: ko ženejo mimo osumljenega morivca Franca Bernota, mu trešči v govor strašni krik: »Morivec!« iz ust istega človeka, ki ga je on nekoč uničil, ki mu je še nedavno umoril sina, da je betežni starec zdaj zblaznel... Bernotu — kateri žrtvi v vrsti? — pa odgovarja: »Prepozno je!« in ko se množica oddalji, ugotavlja Kantor zbrano in odločno: »Šlo je mimo. — Šlo je mimo vse.«

Na odrevenele goste pa posije solnce in Kantor nadaljuje čvrsto svoj započeti govor: »Pot do trona je nerodna. Gaziti mora človek do kolen v krvi in solzah. Ni me strah in ni me sram in z jasnim čelom stojim pred vami. Kdor mi more kaj očitati, naj govori, ta naj ne trči z mano!«

In župnik vstaja, in gostje vstajajo in dvigajo kozarce:... tiho, brezglasno, mrtvo izrekajo besede: »Vsi smo z vami! Bog vas poživi, Kantor.«

Sila mori... jarem tišči... Vsi to vedo, vsi čutijo to... Vendar nihče nima poguma, da bi vsaj dihnil, ganil, črhnil... vsi so odvisni, vsi ubiti... in eden ne zaupa drugemu...

*

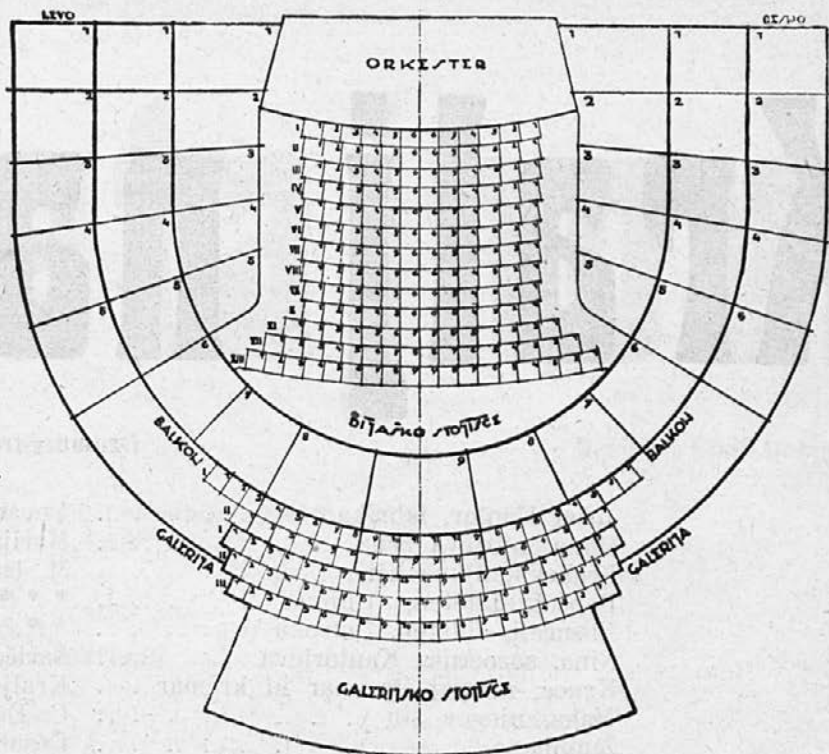
O p o m b a h k o n c u : Spočetka sem se hotel zasmejati, zakričati glasno: »Náte, tu nas imate, Betajnovci predragi, takile smo, zdaj se pa glejmo, tu smo!« Tako sem najprej hotel... Pa mi je smeh na sredi obtičal v grlu... Pa sem se spomnil konca iz Kurenta... in mi je bilo hudo in se mi je ves ta ubogi svet okoli Kantorjev samo še smilil, smilil...

Že zadnjič mi je nekdo očital, da sem sentimentalen.

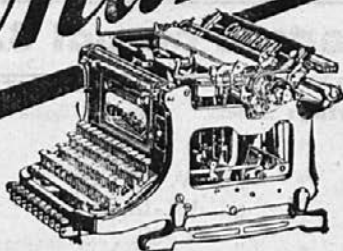
Kaj bi? Naj bo!

Svet se vrti naprej...

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V DRAMI

Continental

IVAN LEGAT

MARIBOR
VETRINJSKA 30
TELEFON INT. 24-34

LJUBLJANA
PREŠERNOVA 44
TELEFON INT. 26-36

Kralj na Betajnovi

Drama v treh dejanjih napisal Ivan Cankar.

Režiser: Ciril Debevec.

Jožef Kantor, fabrikant	Levar	Franc Bernot, posestnik, absol. tehnik .	Gregorin
Hana, njegova žena	Marija Veruša	Sodnik	Daneš
Francka, njuna hči	M. Danilova	Sodnica	Gabrijelčičeva
Pepček, 12leten, njuna	* * *	Adjunkt	Sancin
Francelj, 10leten, otroka	* * *	Lužarica	Rakarjeva
Nina, sorodnica Kantorjeva	Šaričeva	Kantorjev oskrbnik	Potokar
Krnc, nekdanji štacunar in krčmar	Kralj	Koprivec	Plut
Maks, njegov sin	C. Debevec	Prvi kmet	Jerman
Župnik	Cesar	Drugi kmet	Juvanec

Kantor gostje.

Vrši se v jama Betajnovi.

Blagajna se odpre ob pol 8.

Parter: Sedeži I. vrste	Din 30
„ II. - III. vrste	28
„ IV. - VI. „	26
„ VII. - IX. „	24
„ X. - XI. „	22
„ XII. - XIII. „	20

Lože v parterju: I. red	Din 100
„ „	100
„ „	120
„ „	70
„ „	75
„ „	20
„ „	25
„ „	15

Načetak ob 8.

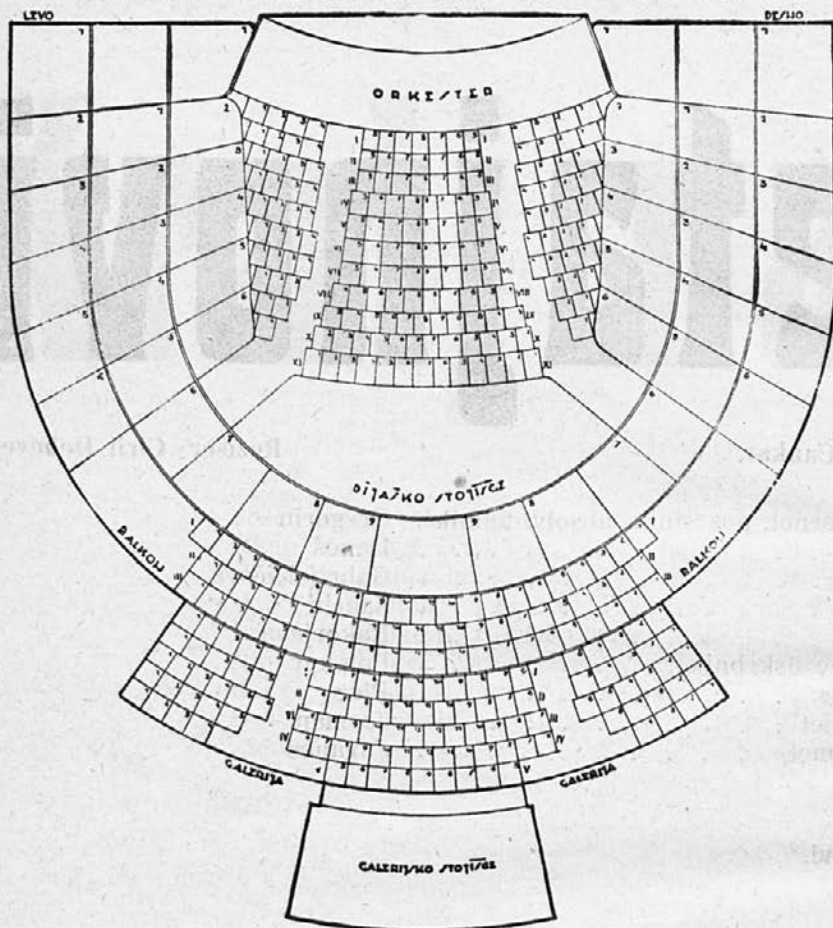
Konec ob pol 11.

Balkon: Sedeži I. vrste	22
„ II. „	18
Galerija: „ I. „	14
„ II. „	12
„ III. „	10
Galerijsko stojišče	2
Dijaško stojišče	5

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni in v dramskem gledališču od 10. do pol 1. in od 3. do 5. ure

D

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V OPERI

,RIBA' Ljubljana

Gradišče 7

trgovina z raznovrstnimi sladkovodnimi in
svežimi ter konzerviranimi morskimi ribami

Specijalna zajutrkovalnica vsakovrstnih rib - Vinotoč

Lastnik I. Ogrinc

Telefon 25-84